

Posudek bakalářské práce Anny Polenské
Jednoruční a dvouruční varianty znaků českého znakového jazyka

Kol. Polenská si zvolila jako téma své bakalářské práce téma nikoliv snadné a nikoliv časově nenáročné. Přitom ale téma velmi užitečné – česká lingvistika znakových jazyků se mu doposud nevěnovala. Není proto divu, že v přehledu pojetí sledovaného problému diplomantka vychází především ze zahraniční odborné literatury; tituly uvedené v zadání přitom užitečně rozšiřuje o práce novější. Od reprodukce zahraničních titulů (např. pokud jde o vymezení ústředního pojmu práce nebo faktorů ovlivňujících weak drop a o shrnutí situace v cizích znakových jazycích) přistupuje autorka k popisu práce s materiálem českého znakového jazyka (např. výběr materiálu, postup jeho analýzy, užitá metodologie) – a je třeba říct, že takový postup (resp. makrokompozice bakalářské práce) je na místě.

Reprodukce poznatků o cizích znakových jazycích pak v druhém plánu dokládá, jak široce (a jak nejednotnou terminologií) je předmět diplomantčina zájmu v zahraničí probírán; dokládá i to, že autorčina práce se zahraniční literaturou nebyla jednoduchá a vyžadovala promyšlení a realizaci četných rozhodnutí pro vlastní výklad podstatných (jen např. pokud jde o zvolenou terminologii). K této části práce mám dvě otázky: v textu jsou užívané anglické termíny označující probírané jevy (weak drop, weak prop atd.) – bylo /nebylo by možné podle autorčina názoru vytvořit a užívat jejich české ekvivalenty? Proč ano (a jak by takové ekvivalenty vypadaly), resp. proč ne? A z „opačného“ gardu: proč nejsou citáty ze zahraniční literatury uváděny (třeba v poznámce pod čarou) také v originálním znění? A kdo je autorem českých překladů?

Sama autorka označuje za „jádro“ své práce část věnovanou výzkumu českého znakového jazyka (tj. partii od s. 36). Ta ukazuje, že vlastní výzkum bývá podstatně náročnější než shrnující reprodukce cizích poznatků. Kol. Polenská nezastírá, že založení výzkumu, sběr materiálu i práce s ním s sebou neslo četné problémy: musela rozhodnout o povaze materiálu, který potřebuje, o způsobech, kterými by měl být získán, získat ho a ne v poslední řadě volit kritéria pro rozpoznávání WD. Potíže, s nimiž se musela při tom všem potýkat, často (často ale bohužel ne dost zřetelně) pojmenovává, tematizuje. Zdroje materiálu, z něhož ve svých úvahách vycházela, jistě diplomantka představí při obhajobě sama; v této souvislosti by mne zajímalo, jak je to s materiálem ze semináře PhDr. Richterové (poskytli ho studenti – viz *Poděkování*, nebo dr. Richterová, viz nejasné vyjádření na s. 37)? A šlo skutečně jen o *videa sebraná studenty*, nebo i o k nim příslušný popis, resp. analýzu? A kolik ze zmiňovaných *154 výskytů WD* pochází z tohoto materiálu? A kolik výskytů ze zdrojů (a jakých) dalších? Nebylo by na místě uvést tyto údaje i v textu práce? Vedle excerpce WD variant z videozáznamů přirozených projevů autorka využívá i tzv. přímou elicitaci. Jak by vypadala elicitace nepřímá? Také v souvislosti s elicitací je autorka v leccems implicitní: např. na s. 44-45 uvádí 17 „strukturních rysů“, které sloužily jako kritéria pro sestavení elicitacních materiálů – ke každé skupině pak byly (jak uvedeno na s. 45) přiřazeny příkladové znaky excerpované ze slovníků, ty byly přepsány ve formě glos a předloženy informantům. Bylo by jistě ke čtenáři vstřícnější, kdyby příkladové znaky byly uvedeny přímo v textu práce – jsou sice uvedeny v tabulce 2, ale k vymezeným 17 „kategoriím“ vztaženy, nemýlím-li se, nejsou, resp. vztaženy jsou tak nejasně, že čtenář musí vynakládat velké úsilí, aby tabulce a jejímu vztahu k textu rozuměl. Podobně implicitní, nenesoucí dost jasnou vypovídající hodnotu, je tabulka na s. 33 (protože je prezentována bez odkazu, předpokládám, že ji vyhotovila autorka bakalářské práce). Legenda k tabulce čtenáři leccos dluží, údaje v ní uvedené a jejich vztah nejsou jasné – a nebo koncepci sestavení tabulky nerozumím. Zůstaneme-li (jako u příkladu) u korpusové studie DGS: ve sloupci označeném výrazem „znaků“ se uvádí počty 700, 109, 447, 596, 548, v témže sloupci v řádce „celkem“ pak číslo 1147 (což součtu počtu znaků uváděných na předchozích řádcích neodpovídá). A

jak je tomu s procenty? Celkem 4 procenta z 1147 znaků jsou znaky s WD? Nebo: u sloupce NGT 2 (zachycujícího jen procenta) není v řádcích uvedeno nic, v řádce „Celkem“ se pro tento sloupec objevuje číslo 16. Mohla by to všechno autorka při obhajobě ujasnit?

Takové a podobné nejasnosti (uvedla jsem jen některé), resp. problémy mohou souviset s tím, že materiál se autorce svým způsobem „vzpíral“, bránil se uchopení/zpracování a bránil se svému jasnému, přehlednému, srozumitelnému, explicitnímu/úplnému výkladu; časté opakování informací i na malé ploše textu (např. s. 54,55,57) přitom svědčí o snaze autorky takový výklad vést.

Takové nejasnosti, resp. problémy ale nepochybně souvisí také, a možná v první řadě, s širší škálou nedostatků, které práce vykazuje na rovině formulace poznatků, resp. stylizace výkladu – problémy se přitom objevují na všech rovinách stavby textu; i ty (přínejmenším některé z nich, např. s. 49) pak vedou k nejasnosti podaných informací, nutí čtenáře k tomu, aby do textu dovozoval, „odhaloval“ význam užitých prostředků (např. těch, které slouží kohezi/koherenci textu).

Ne vždy je v textu vše „dopovězeno“, srov. např. s. 40 (*Tedy tvar ruky buď příslušný nedominantní ruce podle citátové podoby.*) nebo v pozn. na s. 46 (kdo jsou ti „ostatní“?) nebo na s. 30, kde je „nedopovězenost“ tematizována výrazem (*příklad*) – „plánovaný“ příklad doplněn nebyl. Podstatné jsou samozřejmě ty nedostatky, které brání porozumění, uvádím jen příklad ze závěru (s. 57), tedy z té části práce, která má prezentovat souhrn nejdůležitějších zjištěných poznatků: *Kritéria pro vymezení WD v proudu znakování byla stanovena pro účely této práce podle, dosud nebyla v odborné literatuře popsána, dvouručnost citátové formy nalezených WD variant byla ověřena ve třech hlavních zdrojích.* A ani při nejlepší vůli si nelze představit, co znamená formulace *Znaky artikulované od krku níž, v blízkosti obličeje* (s. 21).

S jinými nedostatky (s těmi z oblasti jazykové správnosti) si lze poradit lépe, např. s defektními tvary slov (s. 39 *Kromě .... redukci místa artikulace ...*; s. 52 ... *kontaktem ruky s ruku...*; s. 32 *Přizpůsobení počtu rukou ve znaku podle počtu rukou předcházejícímu a následujícímu znaku, tedy asimilaci, popisují*) aj. nebo s chybně volenými pojmenováními (adjektivum dialektický se netýká dialektu, s. 52). To všechno lze přičíst jistě nedbalosti při závěrečné korektuře práce, podobně jí lze přičíst velmi četné problémy pravopisné, zvl. interpunkční (jiné jsou jen výjimečné: *výpovědi by byli*). Z interpunkčních problémů odkazují (ve vybraných partiích textu) na s. 18,19,24,25,26,27 ... 31,32,33,34,36, 37,38 ... 50,53,55,56,57; četné jsou i překlepy (s. 27, 29,30,32,34).

Výrazně nedbalé je zpracování obrázků – i jejich označování v textu, i usouvztažnění obrázků v textu s částí *Seznam obrázků*. V textu vypadá číslování takto: 1,2,4,3,5,6, znovu 5,6, pak 9,10,7,8,10,9,11,12,13,14,16,17,18, 22,19,21,20,24,23,26,25,28,27,29,30; jen namátkou k opakovanému výskytu čísel 5,6: v textu „první“ dvojice 5,6 = LITOMĚŘICE, „druhá“ dvojice 5,6 = KOČKA. V seznamu obrázků je KOČKA přiřazena k obr.7,8, LITOMĚŘICE v seznamu obrázků chybí. I v seznamu obrázků je řazení přínejmenším zvláštní, např. 15,18,16,17,19, čísla 9,10 chybí stejně jako čísla 5,6 – a to uvádím jen příklady.

Nikdo, kdo se zabývá znakovým jazykem, nebude jistě pochybovat o tom, že „vyobrazení“ znaků má v textech o znakových jazycích důležitou vypovídací hodnotu. Škoda, že jich v části o českém znakovém jazyce není víc a velká škoda, že výklad o českém znakovém jazyce není přímo v textu dokládán (když už ne obrázky/fotografiemi) alespoň příklady ve formě glos.

Posuzovatele bakalářské práce by jistě víc než pojmenovávání formálních problémů textu (zhusta promítnutých do jeho srozumitelnosti, resp. přístupnosti pro čtenáře) těšilo dozvědět se při obhajobě víc o dílčích problémech, jež se s tématem WD pojí – a které kol. Polenská více nebo méně zřetelně naznačuje; diskusi by si zasloužil např. („realitě“

odpovídající?) nízký počet excerpovaných znaků s pasivní rukou B (např. s. 56) a v souvislosti s tím otázka, zda parametr orientace dlaně není, alespoň v některých případech, jen fonetické povahy, dále sociolingvistické a stylistické faktory ovlivňující pravděpodobnost výskytu WD (s. 23 – soupis faktorů je autorčin?) nebo ikoničnost znaku ve vztahu k simultánnosti (zvl. k tzv. simultánním znakům) a ne v poslední řadě „vydělování“ WD z proudu znakování. Zajímavé je také to, co lze vidět na dvou obrázcích (KAM, s. 25, HOP, s. 48) ilustrujících redukcí místa artikulace, jeho „snížení“: podmiňuje (snad) tento jev „zvýšení“ místa artikulace dominantní / aktivní ruky? Má diplomantka v materiálu (běžnému čtenáři nepřístupném) takových případů víc?

Závěr: Anna Polenská zpracovala téma obtížné a časově náročné, jeho promýšlení a zpracování získaného materiálu nepochybně věnovala velké úsilí. Dobře se přitom vypořádala se shrnutím názorů na WD v zahraniční odborné literatuře, při založení výzkumu českého znakového jazyka se potýkala s řadou problémů, z nichž některé pojmenovává, tematizuje – a částečně také řeší, resp. jejich řešení navrhuje (např. pokud jde o vydělení WD v proudu „řeči“). Ocenit je třeba, že bakalářská práce poskytuje podněty pro další promýšlení (dílčích otázek) dané problematiky. Celkovou kvalitu práce snižují nedostatky její formální stránky, zvl. formulace, které ztěžují / brání porozumění; přinejmenším některé z těchto nedostatků by byly, věřím, snadno odstranitelné pečlivou finální korekturou práce.

Alena Macurová
23.1. 2023

Návrh klasifikace: dobře

